

Wiadomości Numizmatyczne, R. LIV, 2010, z. 1 (189)

STEFAN KRZYSZTOF KUCZYŃSKI
(1938–2010)

Odejście profesora Stefana Krzysztofa Kuczyńskiego w dniu 3 stycznia 2010 r. wszystkich nas zaskoczyło. Był wprawdzie już od dawna ciężko chory i wiadomo było, że nie wróci do aktywności naukowej, nie jednak nie zapowiadało Jego rychłej śmierci. Dlatego trudno pogodzić się z myślą, że już brak Go między nami, że nie będzie nam służył dobrą radą i pomocą — zawsze ze spokojem, kulturą i taktem.

Nie był ani numizmatykiem, ani historykiem pieniądza, nie był więc związany z zasadniczą linią „Wiadomości Numizmatycznych”. Niemniej jednak, jako przedstawiciel nauk pokrewnych, wybitny specjalista w zakresie sfragistyki i heraldyki, a nadto wytrawny redaktor, był osobą bardzo pożądaną w składzie redakcji. Został do niej dokooptowany w 1968 r. przez redaktora naczelnego, profesora Ryszarda Kiersnowskiego, który miał możliwość docenienia walorów młodego mediewisty w czasie wspólnej z nim pracy w Instytucie Historii PAN. Współpraca redakcyjna układała się tak dobrze, że w 1977 r. profesor Kiersnowski zaproponował Stefanowi Kuczyńskiemu wspólne redagowanie „Wiadomości”.

Przebiegało ono owocnie aż do 1983 r., kiedy to obaj współredaktorzy zrezygnowali z dalszego pełnienia swoich funkcji. Po reorganizacji redakcji pozostali wszakże w jej składzie. Sytuacja taka utrzymała się przez długie lata, aż do ich śmierci.

Z „Wiadomościami Numizmatycznymi” Stefan K. Kuczyński był związany nie tylko jako redaktor, ale również jako autor. Zwłaszcza w okresie wcześniejszym, kiedy nie było jeszcze wydawnictw specjalistycznych, publikował w naszym piśmie stosunkowo liczne prace, dotyczące zwłaszcza sfragistyki i heraldyki. Były to artykuły poświęcone m.in. pieczęci królewskiej, pieczęciom książąt mazowieckich czy pieczęciom miejskim, a także herbom na najstarszym berle Uniwersytetu Jagiellońskiego. Dalszą grupę prac stanowiły recenzje i notatki bibliograficzne oraz informacje o życiu naukowym zamieszczane w dziale „Kronika”.

Ze stałej współpracy i fachowej pomocy Stefana Kuczyńskiego przez długie lata korzystała również redakcja „Biuletynu Numizmatycznego”. Był On jej członkiem w latach 1967–1986.

Nie koniec jednak na tym naszej współpracy ze zmarłym kolegą i przyjacielem oraz Jego związków z numizmatyką i historią pieniądza. Razem przygotowaliśmy i wydaliśmy książkę pamiątkową dedykowaną naszemu wspólnemu mistrzowi — Ryszardowi Kiersnowskiemu w sześćdziesięciolecie jego urodzin. Tytuł tej publikacji: *Nummus et Historia. Pieniądz Europy średniowiecznej* (Warszawa 1985), dobrze oddaje jej treść i charakter współpracy. Znaczący był również udział Stefana Kuczyńskiego w Komitecie redakcyjnym kolejnej książki pamiątkowej, zatytułowanej *Moneta mediaevalis. Studia numizmatyczne i historyczne ofiarowane Profesorowi Stanisławowi Suchodolskiemu w 65. rocznicę urodzin* (Warszawa 2002).

Razem ze Stefanem Kuczyńskim przygotowaliśmy jubileusz pięćdziesięciolecia „Wiadomości Numizmatycznych”, uroczyste obchodzony 13 i 14 września 2006 r. w Instytucie Historii PAN. Punktem szczytowym była międzynarodowa sesja, której materiały zostały opublikowane w roku następnym (Warszawa–Kraków 2007).

Kolejnym wspólnym przedsięwzięciem było przygotowanie i wydanie drukiem wyboru prac Ryszarda Kiersnowskiego: *Historia — Pieniądz — Herb. Opera selecta*. Inicjatywę podjęliśmy w 2005 r., jeszcze za życia autora i z jego aprobatą. Finał nastąpił trzy lata później, już po jego śmierci (Warszawa 2008).

Na koniec wreszcie przypomnijmy pracę, jaką Stefan Kuczyński włożył w przygotowanie do druku i redagowanie monografii Władysława Terleckiego, *Mennica warszawska 1765–1965* (Warszawa 1970). To cenne opracowanie, oparte na źródłach archiwalnych, wymagało szczególnej troski ze strony redaktora–historyka. Zadanie to wykonał On w sposób perfekcyjny, mając wieloletnie doświadczenie w pracy archiwalnej.

Przedstawione względny tłumacz, dlaczego wybitny sfragistyk i heraldyk został powołany w skład Komisji Numizmatycznej Komitetu Nauk Historycznych PAN po jej utworzeniu w 1990 r.

W naszym pożegnaniu Profesora Stefana Krzysztofa Kuczyńskiego winno się też znaleźć skrótowe choćby przypomnienie Jego drogi naukowej¹.

Był mediewistą, heraldykiem i sfragistykiem od czasu ukończenia studiów na Uniwersytecie Warszawskim. Już w temacie pracy magisterskiej z 1959 r. pt. „Symbolika władzy pierwszych Piastów” (pisanej pod kierunkiem prof. Aleksandra Gieysztor) zawarła się wielka połać Jego późniejszych dokonań naukowych. Poszerzała się ona w wielu kierunkach — chronologicznie, geograficznie, w bazie źródłowej i metodologii, wciąż oscylując wokół symboliki władzy — czy to państwowej, czy terytorialnej. Po latach dogłębnych studiów nad herbami i pieczęciami dawnymi, stał się profesor Kuczyński ekspertem i współtwórcą także ich współczesnych kształtów. Towarzystwa i redakcje wydawnictw naukowych zabiegały o Jego członkostwo, widząc w nim autorytet znawcy i gwarancję rzetelności działań.

Stało się to dzięki konsekwentnie realizowanej pracy badawczej, najpierw w Archiwum Głównym Akt Dawnych (1958–1968), a od 1968 r. w Instytucie Historii PAN w Warszawie — w Pracowni Nauk Pomocniczych Historii, potem Zakładzie Nauk Pomocniczych i Edytorstwa (od 1997 r. kierownik Zakładu). W Instytucie, gdzie pracował do emerytury w 2008 r., przeszedł kolejne stopnie naukowe do profesury, a także coraz wyższe funkcje służbowe do zastępcy dyrektora (1991–1994) i przewodniczącego Rady Naukowej w latach 1999–2006.

Rozprawy — najpierw doktorska (*Pieczęcie książąt mazowieckich*, 1971, wyd. Warszawa 1978) i następnie habilitacyjna (*Polskie herby ziemskie. Geneza, treści, funkcje*, Warszawa 1993), gdzie obok ogromnego zasobu informacji ukazane zostały nowoczesne kierunki i metody badań — stanowią dzisiaj podstawową i niezbędną lekturę dla polskich sfragistyków i heraldyków. Takich nowatorskich badań prowadził profesor Kuczyński wiele, zwłaszcza nad naszymi najważniejszymi symbolami: Orłem Białym, barwami biało-czerwonymi i hymnem (m.in. *Godło, barwy i hymn Rzeczypospolitej: zarys dziejów*, wraz ze S. Russockim i J. Willaume, wyd. 1963, 1970 i 1978; *Orzeł Biały w Warszawie*, 1993; *Treść i funkcje Orła Białego*, 1995 — z powodu wystawy i konferencji z okazji 700-lecia herbu państwa polskiego; *Orzeł Biały — herb Polski i znak Polaków*, 1996). Tu Jego zasługi są wyjątkowe. W rozlicznych, nie tylko naukowych wydawnictwach, w przystępny sposób szeroko propagował wiedzę o Polsce i jej symbolach narodowych. Łączyły się z tym studia nad polskim mieczem koronacyjnym — Szczerbcem, symbolami akademickimi (m.in. Uniwersytetu Jagiellońskiego,

---

¹ Materiały do tekstu zaczerpnięto ze sprawozdania z jubileuszu profesora S. K. Kuczyńskiego obchodzonego w 2003 r. w związku z 65. rocznicą urodzin (E. Suchodolska, WN XLVII, 2003, z. 2, s. 233–235); charakterystyki Jubilata przedstawionej przez Ryszarda Kiersnowskiego w Przedmowie do wspomnianej wyżej książki jubileuszowej *Heraldyka i okolice* (red. A. Rachuba, S. Górzynski, H. Manikowska, Warszawa 2002, s. 11–13) oraz zamieszczonej tamże bibliografii prac S. K. Kuczyńskiego za lata 1958–2002 (oprac. I. M. Dacka, s. 19–54); także z pośmiertnego wspomnienia autorstwa Wojciecha Mischkego i Zenona Piecha, pomieszczonego w Internecie na forum www.mediewistyka.net.

1969; Uniwersytetu Warszawskiego, 1994 i 2002), symboliką powstań narodowych XIX w. i Wielkiej Emigracji, także chorągwiami (m.in. krzyżackimi i grunwaldzkimi zwycięzców z pism Jana Długosza, 1960, 1987 i 1989; dawnymi banderami polskimi, 1971, 1977, 1984).

Dzięki publikacjom Profesora pieczęcie oraz herby województw i miast (m.in. *Pieczęcie i herb Pułtuska*, 1975; *Pieczęcie i herb Płocka oraz herb województwa płockiego*, 1979; *Pieczęcie i herb Sierpca*, 1981; *Pieczęcie i herby miasta Łęczycy oraz ziemi łeczyckiej*, 1984; *Herb Warszawy*, 1977 i *Syrena warszawska*, 1991; *Herby terytorialne na polskich monetach średniowiecznych*, 1985 i wiele innych) i od 1990 r. samorządów (w 1992 i 2002 r.), wreszcie herby i klejnoty rycerskie (studia z lat 1986, 1989, 1995, 1998, 2001 i 2002) zyskały solidny fundament. Podobnie wysoko ocenić trzeba opracowania pieczęci — królewskich (Augusta III, 1961; Jana III, 1963; Stanisława Augusta, 1975; Przemysła II, 1993; Władysława Jagiełły, 1994) i książęcych (m.in. Janusza I ks. mazowieckiego, 1965; Kazimierza Siemomysłowica ks. kujawskiego, 1966; Wacława ks. mazowieckiego, 1968; Siemowita III mazowieckiego, 1978; książąt mazowieckich, 1974, 1976), urzędowych i sądowych, także prywatne wielkich postaci naszej historii (np. Mikołaja Kopernika, 1998, czy biskupa warmińskiego Adama Grabowskiego, 1974); wiele zostało odnalezionych i opublikowanych po raz pierwszy. Istotne było omówienie najważniejszego polskiego zbioru pieczęci z Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie (w 1972 i 1975 r.), czy poloników heraldycznych i sfragistycznych w bogatych zbiorach Ermitażu (1978). Był autorem haseł do encyklopedii, leksykonów historycznych, słowników biograficznych. Zbierał też materiały do bibliografii sfragistyki i heraldyki polskiej (1973).

Wielokrotnie Profesor zabierał głos w czasie rozlicznych konferencji i sympozjów — także na forach zagranicznych, gdzie był równie jak w kraju ceniony — w sprawach nauk pomocniczych, i szczególnie miejsca wśród nich dla heraldyki i sfragistyki. Także archiwistyka była dla Niego zawsze ważna, jako baza dla wszelkich poczynań historyka. Często podejmował również tematykę genealogiczną. Z postaci zasłużonych dla nauk historycznych szczególnie byli mu bliscy Joachim Lelewel i Kazimierz Stronczyński, którym poświęcił kilka wnikliwych studiów. Wiele uczynił też dla poznania dziejów Mazowsza i Warszawy.

Nie sposób omówić tu wszystkich publikacji Profesora (bibliografia obejmuje ponad 600 pozycji!) — przypomnijmy przecież choć kilka wyrafinowanych tematów, które również podjął — np. wysokie orderzy, nobilitacje, heraldowie i zawołania bojowe króla polskiego, turnieje rycerskie, nawet znaki pielgrzymie.

Nie może więc dziwić, że szybko stał się profesor Kuczyński członkiem, zawsze aktywnym, licznych towarzystw naukowych: Polskiego Towarzystwa Historycznego od 1959 r., gdzie w latach późniejszych zasiadł w Zarządzie Głównym, tamże był wiceprezesem Rady Fundacji Naukowej im. Aleksandra Gieysztor; Komitetu Nauk Historycznych PAN, Towarzystwa Miłośników Historii, Towarzystwa Naukowego Płockiego, wreszcie najważniejszego dlań — Polskiego

Towarzystwa Heraldycznego, reaktywowanego (także dzięki Jego zabiegom) w 1988 r., gdzie w sposób oczywisty, z wieku i urzędu, powierzono Mu prezesurę (do 2009 r.) i członkostwo honorowe. Był też członkiem biura Międzynarodowej Akademii Heraldycznej. Uczestniczył w pracach Polskiego Narodowego Komitetu Pamięci Świata (*Memory of the World Committee*) z ramienia UNESCO, troszczącego się o najcenniejsze zabytki piśmiennictwa całego świata.

Niezwykła erudycja, sumienność i staranność, cechująca własne publikacje Profesora, sprawiły, że szybko dał się poznać jako znakomity redaktor i członek komitetów redakcyjnych czasopism naukowych, jak „Przegląd Historyczny”, „Archeion”, „Studia Źródłoznawcze”, znów najważniejszego dlań, reaktywowanego jak samo Towarzystwo, „Rocznika Polskiego Towarzystwa Heraldycznego” i serii Społeczeństwo Polski Średniowiecznej (którą sam stworzył i przez ponad ćwierć wieku kierował) oraz wielu prac zbiorowych i materiałów konferencyjnych czy katalogów wystaw, nie zapominając o „Wiadomościach Numizmatycznych”, które tutaj umieściliśmy na pierwszym planie.

Okres pracy w Archiwum Głównym Akt Dawnych zaowocował utworzeniem przez Niego Pracowni Sfragistycznej przy Oddziale I AGAD oraz wieloletnim członkostwem w Radzie Naukowo-Programowej Archiwum. Na forum zagranicznym uczestniczył w pracach Komitetu Sfragistycznego Międzynarodowej Rady Archiwów, Międzynarodowej Akademii Heraldyki i Międzynarodowego Komitetu Sfragistycznego.

Nie zaniedbywał też Profesor zajęć dydaktycznych — okresowo w Instytucie Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego, w latach 1970–1995 w Instytucie Historii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, w latach 1996–1998 w Wyższej Szkole Humanistyczno-Przyrodniczej w Sandomierzu, a od 1998 w Wyższej Szkole Humanistyczno-Pedagogicznej w Łowiczu i w Polskim Uniwersytecie na Obczyźnie w Londynie. W 2007 r. objął kierownictwo programu badawczego Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego pt. „Heraldyka okresu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i III RP (1944–2005)”, realizowanego przez Włocławskie Towarzystwo Naukowe przy współpracy Polskiego Towarzystwa Heraldycznego.

Autorytet naukowy Profesora sprawił, że po zmianie Konstytucji RP w 1992 r. powoływano Go jako eksperta w sprawach nowej polskiej heraldyki (zwłaszcza restytucji herbu Polski w heraldycznie poprawnym kształcie oraz odrodzeniu herbów samorządowych i miejskich), a od 2000 r. obdarzono przewodnictwem Komisji Heraldycznej przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji. Podobnie służył swą wiedzą jako członek Rady Historyków przy Zarządzie Narodowego Banku Polskiego, gdzie — wysoce ceniony przez Prezesa i Zarząd Banku — przyczynił się do wielu sukcesów związanych z emisjami monet kolekcjonerskich.

Tak wiele zawdzięczamy Profesorowi Kuczyńskiemu — historykowi–mediewiście, heraldykowi, sfragistykowi, genealogowi, varsawianinie, archiwistce, edytorowi i popularyzatorowi, zawsze ceniącemu numizmatykę. Przyjaciele, koledzy i uczniowie wyrazili tę wdzięczność w wielkim tomie studiów, zatytułowanym

Heraldyka i okolice, wydanym przez Instytut Historii PAN na sześćdziesięcioletnie Profesorowi w 2002 r.

Tyle tekst oficjalny o zasługach Profesora Stefana K. Kuczyńskiego dla naszego wspólnego pisma i dla nauki polskiej. Wszyscy, którzy Go znali, pamiętają również Jego wielką życzliwość i pomoc świadczoną prywatnie i całkiem bezinteresownie w bardzo wielu kwestiach. Tyczyły one zarówno różnego rodzaju informacji, porad i konsultacji, jak też wypożyczenia cennych, czasem unikatowych w Polsce książek ze swojego księgozbioru. Pomoc tę deklarował i jej udzielał mimo ogromnego przeciążenia obowiązkami i pracami, które Mu — jako osobie kompetentnej i odpowiedzialnej — ciągle powierzano i przed którymi nie umiał się bronić.

Zapamiętamy Go jako wybitnego badacza, pełnego kultury człowieka, niezawodnego przyjaciela.

Marta Męclevska, Stanisław Suchodolski